

सुभगञ्चार्यवन्तश्च रूपवन्तश्च पश्यति । महत्त्वात्तस्य दण्डस्य नीतिर्विस्पष्टलक्षणा ।
नयचारश्च विपुलो येन धर्ममिदं ततं । आगमश्च पुराणानां महर्षीणाञ्च सम्भवः ।
तीर्थवंशश्च वंशश्च नक्षत्राणां युधिष्ठिरः । सकलञ्चातुराग्र्यं चातुर्होत्रं तथैव च ।
चातुर्वर्ण्यन्तयैवात्र चातुर्विध्यश्च कीर्तितं । इतिहासाश्च वेदाश्च न्यायः कृत्स्नश्च वर्णितः ।
तपो ज्ञानमहिंसा च सत्यासत्ये नयः परः । वृद्धोपमेवा दानश्च शौचमुत्थानमेव च ।
सर्वभूतानुकम्पा च सर्वमन्त्रोपवर्णितं । भुवि चाधोगतं यच्च तच्च सर्वं समर्पितं ।
तस्मिन् पैतामहे शास्त्रे पाण्डवैतन्न संशयः । ततो जगति राजेन्द्र सततं शब्दितं बुधैः ।
देवाश्च नरदेवाश्च तुल्या इति विशाम्यते । एतत्ते सर्वमाख्यातं महत्त्वं प्रतिराजसु ।
कार्त्तव्येन भरतश्रेष्ठ किमन्यदिह वर्त्तते ।

इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्वणि राजधर्मानुशासनपर्वणि सूत्राध्याये ऊनषष्ठोऽध्यायः ॥ ५६ ॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥ ततः पुनः स गङ्गेयमभिवाद्य पितामहं । प्राञ्जलिर्नियतो भूत्वा पर्यष्टञ्च्युधिष्ठिरः ।

के धर्माः सर्ववर्णानां चातुर्वर्ण्यस्य के पृथक् । चातुर्वर्ण्याश्रमाणाञ्च राजधर्माश्च के मताः ।
केन वै वर्द्धते राष्ट्रं राजा केन विवर्द्धते । केन पौराश्च भृत्याश्च वर्द्धन्ते भरतर्षभ ।
कोशं दण्डश्च दुर्गञ्च सहायान्मन्त्रिणस्तथा । चत्विक्पुरोहिताचार्यान् कीदृशान् वर्जयेन्नृपः ।
केषु विश्रुतित्वं स्याद्राज्ञा कस्याञ्चिदापदि । कुतो वात्मा दृढं रक्ष्यस्तन्मे ब्रूहि पितामह ।

॥ भीष्म उवाच ॥ नमो धर्माय महते नमः कृष्णाय वेधसे । ब्राह्मणेभ्यो नमस्कृत्य धर्मान् वक्ष्यामि शाश्वतान् ।

अक्रोधः सत्यवचनं संविभागः क्षमा तथा । प्रजनः स्वेषु दारेषु शौचमद्रोह एव च ।

आर्जवं भृत्यभरणं न वैते सार्ववर्णिकाः । ब्राह्मणस्य तु यो धर्मस्तन्ते वक्ष्यामि केवलं ।

दममेव महाराज धर्ममाहुः पुरातनं । स्वाध्यायाभ्यसनञ्चैव तत्र कर्म समाप्यते ।

तच्चैदित्तमुपागच्छेदत्तमानं स्वकर्मणि । अकुर्वाणं विकर्माणि शान्तं प्रज्ञानतर्पितं ।

कुर्वीतापत्यसन्तानमथो दद्याद्यजेत च । संविभज्य हि भोक्तव्यं धनं सद्भिरितोर्ष्यते ।

परिनिष्ठितकार्यस्य स्वाध्यायेनैव ब्राह्मणः । कुर्यादन्यन्न वा कुर्यान्नैत्रो ब्राह्मण उच्यते ।

क्षत्रियस्यापि यो धर्मस्तन्ते वक्ष्यामि भारत । दद्याद्राजन्न याचेत यजेत न च याजेत ।

नाध्यापयेदधीयीत प्रजाश्च परिपालयेत् । नित्योद्युक्तो दस्युबधे रणे कुर्यात् पराक्रमं ।

ये तु क्रतुभिरीजानाः श्रुतवन्तश्च भूमिपाः । य एवाहवजेतारस्त एषां लोकजित्तमाः ।

अविचतेन देहेन समराद्यो निवर्त्तते । क्षत्रियो नास्य तत् कर्म प्रशंसन्ति पुराविदः ।

एवं हि क्षत्रवन्धूनां मार्गमाहुः प्रधानतः । नास्य कृत्यतमं किञ्चिदन्यद्दस्युनिवर्हणात् ।

दानमध्ययनं यज्ञो राज्ञां क्षेमो विधीयते । तस्माद्राज्ञा विशेषेण योद्धव्यं धर्ममीप्सता ।

स्वेषु धर्मेष्ववस्थाप्य प्रजाः सर्वा महीपतिः । धर्मेण सर्वकृत्यानि शमनिष्ठानि कारयेत् ।

परिनिष्ठितकार्यस्य नृपतिः परिपालनात् । कुर्यादन्यन्न वा कुर्यादैन्द्रे राजन्य उच्यते ।